

ЕКОЛОГО-АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ РАДІАЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС КОНВЕРСІЇ ВІЙСЬКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

І. В. Чеканова¹, О. І. Лисенко¹, С. М. Чумаченко¹, О. Г. Моложанова²

¹*Національний науково-дослідний центр оборонних технологій і воєнної безпеки України, Київ*

²*Міжнародна академія охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки, Київ*

Пропонується використання екологічного аудиту для оцінки радіаційних ризиків під час конверсії військових об'єктів. Надаються рекомендації щодо кількісної та якісної оцінки економічності, ефективності, результативності військово-екологічної діяльності екологічних служб Міністерства оборони України.

Під час конверсії військових об'єктів можливе виникнення радіаційних ризиків, що викликають екологічно-небезпечні ситуації для здоров'я людини.

При проведенні конверсії військових об'єктів оцінка ризиків, можливих аварій та природно-техногенних катастроф і зумовлених ними забруднень здійснюється з урахуванням експлуатаційних вимог до операцій з небезпечними зразками військової техніки й зводиться до визначення видів ризиків: оцінювання сценаріїв можливих аварій та їх наслідків для населення та довкілля; аналізу передбачених заходів попередження й обмеження наслідків аварій; своєчасного інформування громадськості та місцевих органів влади.

Еколого-аудиторська діяльність у ході конверсії військових об'єктів спрямована на надання допомоги відповідним структурам Міністерства оборони України в здійсненні відповідних заходів для оцінки ризиків та забезпечення безпеки життєдіяльності особового складу й населення, яке проживає на прилеглих територіях.

У розвинених країнах світу поняття "екологічний аудит" відоме вже впродовж 20 - 30 років, тоді як для України воно є новим. Екологічний аудит набув великого поширення в промислових країнах – Канаді, Великобританії, Нідерландах, США, Швеції. Він відіграє важливу роль у регулюванні конфліктів між порушниками екологічного законодавства та його прихильниками.

На сучасному етапі розвитку держави, коли екологічно небезпечна економіка реформується в екологічно безпечну, велике значення буде мати реалізація основних принципів сталого розвитку, що декларовані міжнародним співтовариством на конференції ООН з питань навколишнього середовища та розвитку і які створюють передумови для збалансування проблем суспільства й можливостей природи, узгодженого розгляду проблем стану середовища існування й соціально-економічного розвитку.

На сьогодні актуальною проблемою є впровадження екологічного аудиту у всі сфери діяльності країни, у тому числі й до військової.

Характерними особливостями екологічного аудиту є його незалежність, конфіденційність, об'єктивність, системність, компетентність, ліцензійність та відповідність меті, що визначається замовником при укладенні умови договору на проведення екологічного аудиту. Усі ці особливості стандартизуються як на міжнародному (ISO 14000), так і на державному (ДСТУ ISO 14000-97) рівнях.

Екологічний аудит військово-адміністративної діяльності – це аудит економічності, ефективності й результативності використання органами Міністерства оборони України ресурсів, що виділяються для природоохоронних заходів.

Екологічний аудит організується за ініціативи керівника об'єкта або відповідного роду діяльності й носить характер екологічного самоконтролю або екологічної самооцінки. Він виконується незалежно від державної екологічної експертизи. Екологічний аудит проводиться спеціалізованими аудиторськими організаціями, що мають відповідний кваліфікаційний сертифікат (ліцензію).

Екологічний аудит військово-адміністративної діяльності спрямований на оцінку раціональності (оптимальності) використання фінансових та матеріальних ресурсів, що виділяються для управління навколишнім середовищем, здійснення незалежних перевірок бухгалтерської (фінансової) звітності, оперативної документації, податкових декларацій та екологічних зобов'язань з погляду їхньої відповідності діючому екологічному законодавству в галузі охорони навколишнього середовища й природокористування.

Задачі та зміст екологічного аудиту визначаються вимогами законодавства України:

про охорону навколишнього природного середовища при розміщенні, будівництві, введенні в експлуатацію, експлуатації, модернізації, реконструкції, консервації, утилізації підприємств чи спорудження інших об'єктів;

про безпеку при здійсненні промислового, оборонного й іншого видів діяльності при використанні атомної енергії;

про захист населення й територій від надзвичайних ситуацій природного й техногенного навантаження, при здійсненні видів діяльності, які було наведено;

про введення бухгалтерської (фінансової) звітності, розрахункової документації, податкових декларацій та обліку інших фінансових зобов'язань та вимог економічних суб'єктів.

В обов'язковому порядку екологічний аудит проводиться в процесі приватизації державних підприємств, при екологічному страхуванні, при наданні підприємствам фінансової підтримки з екологічних фондів та в інших випадках, пов'язаних з визначенням екологічних витрат.

Екологічний аудит військово-адміністративної діяльності – це елемент системи управління навколишнім середовищем військових об'єктів, який ґрунтується на системному підході, охоплює документовану, періодичну та об'єктивну оцінку екологічної ефективності системи керування Збройними Силами України, а також оцінку відповідності військової діяльності екологічній політиці та нормативним вимогам з метою збереження навколишнього природного середовища при виконанні завдань, які покладено на Збройні Сили України.

Предметом екологічного аудиту військово-адміністративної діяльності є не стільки екологічна звітність, скільки його фактична природоохоронна діяльність у всіх аспектах, до яких належить:

1. Установлення природоохоронних цілей і завдань.
2. Розробка екологічної програми й політики.
3. Моніторинг, регулювання, мінімізація обсягів викидів і скидів забруднюючих речовин, утворення відходів.
4. Раціональне використання природних ресурсів, сировини, матеріалів, реагентів, а також готової продукції.
5. Забезпечення безпеки персоналу, включаючи оцінку ризику виникнення аварій їх попередження та заходи за умови їх виникнення.
6. Забезпечення державного екологічного контролю й регулювання, включаючи ліцензування природокористування, страхування, сертифікацію.
7. Екологічне інформування, освіта та навчання персоналу.
8. Зменшення ризику виникнення відповідальності за порушення природоохоронного законодавства, зміна платежів за забруднення природного навколишнього середовища.

Для кількісної та якісної оцінки економічності, ефективності, результативності військово-екологічної діяльності екологічних служб Міністерства оборони України використовується модель "Витрати - результат". Методика планування видів екологічного аудиту військово-адміністративної діяльності у воєнно-екологічних конфліктних ситуаціях передбачає розкриття конфліктної ситуації між джерелом забруднення та об'єктом, що екологічно охороняється.

Екологічний аудит проводиться на рівні:

державних структур;
транснаціональних корпорацій;
галузі (структурне – оцінюється відповідність загальному екологічному курсу галузі, проблемне – аудит стану вирішення конкретної екологічної проблеми даної галузі);
території (регіону);
підприємства (об'єкта).

У ході екологічного аудиту військово-адміністративної діяльності йде підготовка висновку про санітарно-гігієнічні характеристики об'єкта, що підтверджує відповідність діяльності законодавства про охорону праці та професійної безпеки.

Аналіз ризиків аварій, катастроф і зумовлених ними забруднень проводиться з урахуванням експлуатаційних вимог і зводиться до: визначення видів ризиків на підприємстві; аналізу сценаріїв можливих аварій та їх наслідків для навколишнього середовища й населення; аналізу передбачених заходів і засобів попередження й обмеження наслідків аварій; інформування громадян і місцевих організацій.

Повний сумарний ризик від окремої небезпеки Н може бути визначений як

$$R(H) = R_s(P/TCSNH) + Re(CS/TNH) + Re_c(E/TCSNH),$$

де R_s , Re , Re_c - відповідно соціальний, економічний і екологічний ризик, а наведені в дужках аргументи відповідно позначають синергетичні ланцюгові події - втрати у знаменнику та дії у чисельнику, пов'язані з ураженням первинними, вторинними, природними та техногенними (H) небезпеками, з руйнуваннями, пошкодженнями (виведенням з ладу) територій (S) і будівельних конструкцій (C), з пожежами, вибухами, викидами й розливами токсичних речовин та іншими вторинними техногенними небезпеками (T), із загибеллю й пораненням населення (P), а також певних представників тваринного й рослинного світу (E).

Аналіз військово-екологічної конфліктної ситуації повинний бути виконаний з урахуванням ієрархії (пріоритетності) об'єктів національної безпеки в екологічній сфері.

Екологічний аудит військово-адміністративної діяльності розглядається не тільки в комплексі заходів охорони навколишнього природного середовища (природних об'єктів) від негативного впливу при здійсненні техногенної діяльності (сприяючи забезпеченню промислової, радіаційно-ядерної, пожежної, технічної, технологічної безпеки та нейтралізації погроз з боку підприємства, що підлягає аудиту, - "первинного" джерела небезпеки для навколишнього природного середовища), але й у комплексі заходів для захисту населення й територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, зокрема від негативного впливу природних об'єктів ("вторинного" джерела небезпеки для населення й територій), сприяючи нейтралізації екологічної погрози з їх боку життєво важливим інтересам особистості, суспільства й держави.

Еколого-аудиторська діяльність повинна спрямовуватися на надання допомоги у **пошуку додаткових засобів для вивчення ризиків і забезпечення безпеки життєдіяльності, прискореного впровадження модернізованих засобів запобігання ризикам.**

Екологічний аудит військово-адміністративної діяльності необхідно проводити для того, щоб визначити як ефективно здійснюється екологічна політика у військовій сфері.

Завершується екологічний аудит військово-адміністративної діяльності аналізом ефективності й результативності механізмів роботи багаторівневої системи забезпечення національної екологічної безпеки.

У галузі природоохоронної діяльності екологічний аудит значно посилює державну систему екологічного контролю, робить її більш ефективною, гнучкою та дієздатною. За допомогою екологічного аудиту можна вільно зробити те, чого не завжди можна досягти примусово через систему державного екологічного контролю. Тому в інтересах державних установ управління екологічною безпекою та державної екологічної інспекції всіляко сприяти впровадженню і поширенню екологічного аудиту.

Взаємодії різних державних структур, систем і об'єктів у загальній системі національної екологічної безпеки передбачає механізм формування оцінки ефективності, економічності та результативності військово-екологічної діяльності Міністерства оборони України.

Висновки

1. Екологічний аудит військово-адміністративної діяльності – складова державної системи контролю сталого розвитку навколишнього середовища та системи цивільного контролю за воєнною діяльністю.

2. Екологічний аудит військово-адміністративної діяльності може бути ефективним за умови:

одержання об'єктивної інформації про всі джерела впливу на навколишнє середовище як належних до Міністерства оборони України, так і до інших міністерств і відомств;

комплексної взаємодії Міністерства оборони України з іншими державними структурами, що відповідають за національну безпеку;

створення єдиної національної системи неперервного багаторівневого екологічного моніторингу.

3. Результати екологічного аудиту військово-адміністративної діяльності слід вважати основою для розробки перспективних екологічних програм, планів природоохоронних заходів, формування напрямків екологічної політики у військовій сфері.

Надійшла до редакції 31.01.05,
після доопрацювання – 21.02.05.

38 ЭКОЛОГО-АУДИТОРСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ РАДИАЦИОННЫХ РИСКОВ ВО ВРЕМЯ КОНВЕРСИИ ВОЕННЫХ ОБЪЕКТОВ

И. В. Чеканова, А. И. Лысенко, С. Н. Чумаченко, О. Г. Моложанова

Рассматривается использование экологического аудита для оценки радиационных рисков во время конверсии военных объектов. Предоставляются рекомендации относительно количественной и качественной оценки экономичности, эффективности, результативности военно-экологической деятельности экологических служб Министерства обороны Украины.

ECOLOGICAL INSPECTION AS METHODOLOGY OF AN ESTIMATION RADIATING IS BRAVE DURING CONVERSION OF MILITARY OBJECTS

I. V. Checanova, A. I. Lysenko, S. N. Chymachenko, O. G. Molozhanova

The methods of military object ecological inspection are proposed and the scheme of interaction between state structures, systems and objects in general system of national ecological safety is developed. The necessity of conducting ecological inspections during solving ecological problems including the problem of radioactive security of military objects of Ukraine is emphasized.